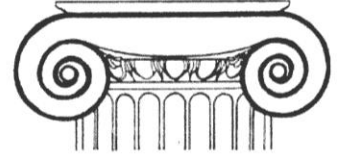

EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

ARKEOLOJİ DERGİSİ

XI (2008/1)

ISSN 1300 – 5685

ARKEOLOJİ DERGİSİ

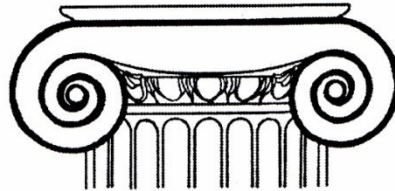
EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

M. Nezih AYTAÇLAR
Mahmut Bilge BAŞTÜRK
Fulya DEDEOĞLU
Aytekin ERDOĞAN

DANIŞMA KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Güven BAKIR	Serra DURUGÖNÜL <i>Mersin Üniversitesi</i>
Tomris BAKIR	Turan EFE <i>İstanbul Üniversitesi</i>
Hasan MALAY	Armağan ERKANAL <i>Hacettepe Üniversitesi</i>
Altan ÇİLİNGİROĞLU <i>Ege Üniversitesi</i>	Coşkun ÖZGÜNEL <i>Ankara Üniversitesi</i>
Ersin DOĞER <i>Ege Üniversitesi</i>	Abdullah YAYLALI <i>Adnan Menderes Üniversitesi</i>
Nuran ŞAHİN <i>Ege Üniversitesi</i>	

ISSN 1300 – 5685

İZMİR

2008

Laodikeia'dan Kazıma-Kabartılı Tabaklar

[ENGRAVED-SWELLED PLATES FROM LAODICEIA]

CELAL ŞİMŞEK

Anahtar Sözcükler

Laodikeia, Kazıma-Kabartılı Tabaklar, Champlevé, Erken Bizans Dönemi, Seramik

Keywords

Laodiceia, Engraved-swelled Plates, Champlevé, Early Byzantine Period, Pottery

ÖZET

Laodikeia Phrygia'nın batı sınırındadır. Toprakları modern Eskihisar, Goncalı ve Bozburun köyleri arasında paylaşılmaktadır. Lykos (Çürüksu) vadisinin önemli bir kenti olan Laodikeia, II. Antiokhos tarafından M.Ö. 253'den önce kurulmuş ve karısı Laodike'nin adı verilmiştir. Coğrafi önemi Orta ve Güney Anadolu'dan batıya uzanan yolların kavşağında yer almasından kaynaklanır. Zenginliğini aynı zamanda tekstil ticaretinde oynadığı etkin role borçludur. Tarihi boyunca sık aralarla yaşadığı depremlerden etkilenmiştir. Focas dönemindeki (602-610) bir deprem sonrasında yerleşim Denizli'deki Kaleiçi'ne ve çevresine taşınmıştır.

2006 yılı kazılarında Suriye Caddesi'ndeki Doğu Bizans Kapısı'nın Güney Kulesi'nde ve 2007 yılı kazılarında A Evi'nde kazıma-kabartılı tabaklar (champlevé wares) bulunmuştur. Söz konusu kapı ve ilişkili surlar 4. yüzyıl sonlarında ve 5. yüzyıl başlarında inşa edilmiştir. Güney Kule'de üç figürlü tabak ve dördüncüsüne ait parçalarla birlikte İmparator II. Justinus'un (565-578) 575'e tarihlenen bir sikkesi ve İmparator Focas'ın (602-610) 605-606'ya tarihlenen bir sikkesi bulunmuştur. Diğer figürlü tabağın bulunduğu A Evi'nde ise İmparator Anastasius'un (491-518) ve II. Justinus'un (565-578) sikkeleri aynı kontekstte ele geçmiştir.

Bu dört tabak ve parçaları Erken Bizans Dönemi'nin ünik eserleridir. İlk tabakta ata binmiş bir figür elindeki kılıçla bir aslana saldırmaktadır. İkinci tabakta bir aslana saldıran iki köpek, üçüncüsünde bir at ve dördüncü tabağa ait parçalarda himationlu bir adam, bir erkek başı ve balıklar betimlenmiştir. Figürlerin dışında kalan alanlar kazınmış, böylece zemine göre kabarık kalmış olan figürlerin iç ayrıntıları kazıma çizgi ve noktalarla vurgulanmıştır. Kabarık halka şeklindeki dudaklar, sığ gövdeler ve yüksek kaidelerle karakterize olan formları döneme özgüdür ve Sardeis'teki haçlı tabaklarla ve Saraçhane kazılarında bulunmuş bir parçayla uyumludur. Laodikeia kazıma-kabartılı tabakları 6. yüzyıl ortası ile 7. yüzyıl başları arasında tarihlenen ünik lokal üretimlerdir.

Tabaklardaki aslan avı sahnesi Doğu toplumlarına özgü bir betimlemedir. Özellikle 4-7. yüzyıllar arasında, bu tip betimlemelere Sasani gümüş tabaklarında sık rastlanır.

ABSTRACT

Laodiceia lies on the west edge of Phrygia. The modern villages incorporated within its territory are Eskihisar, Goncalı and Bozburun. An important city of Lycos (Çürüksu) Valley, Laodiceia, was founded by Antiochus II sometime before 253 B.C. and was named for his wife Laodice. Its geographical importance derives from its position at the crossroads of routes from Central and Southern Anatolia with routes leading west. The wealth of Laodiceia hinged also on its active role in the textile trade. The city suffered from frequent earthquakes throughout its history. Following an earthquake during the time of Focas (602-610), the settlement moved to the district of Kaleiçi in Denizli and its nearby areas.

The engraved-swelled plates (champlevé wares) were found in the South Tower of the East Byzantine Gate located on the Syria Street during 2006 and A Evi (House A) 2007 excavations. This gate and its walls were constructed at the end of 4th century and beginning of 5th century. Three figured plates and part of a fourth were found inside the South Tower, together with a coin of Emperor Justinus II (565-578) dated to 575 and a coin of Emperor Focas (602-610) dated to 605-606. One figured plate fragment was found inside the A Evi (House A); together with coins of Emperors Anastasius (491-518) and Justinus II (565-578).

These four plates and its fragments are unique artifacts which belong to Early Byzantine Period. On the first plate, there is a figure riding a horse and attacking a lion with a sword held in his hands, and a dog. On the second plate, two dogs are attacking a lion, on the third plate, a horse is represented; and on the fourth plate fragment, a man with himation, a man head and fishes are represented. The rest of the representation areas are engraved; by the way, the swelled background was composed and its details given by engraved lines and points. Their swollen ring-shaped rims, shallow bodies and high bases—all characteristic of the period—show similarities with the crossed plate found in Sardis and with pieces from the Saraçhane excavations. Laodiceian engraved-swelled plates are unique local products which belong to the middle of 6th century and to the beginning of the 7th century.

The lion hunt scene on the plates is a representation peculiar to the Eastern communities. Especially during 4th-7th centuries, these kinds of representations were frequently depicted on Sasanian silver plates.

Phrygia Bölgesi'nin batı ucundaki Laodikeia, Denizli İli'nin 6 km. kuzeydoğusunda ve il merkezine bağlı Eskihişar, Goncalı, Bozburun köyleri sınırları içinde kalmaktadır.¹ Lykos (Çürüksu) Vadisi'nin bu önemli kenti, Seleukos Kralı II. Antiokhos tarafından eşi Kraliçe Laodike adına, M.Ö. 3. yüzyılın ortalarında (M.Ö. 261-253) kurulmuştur.² Antik kaynaklara göre Hellenistik kent, Diospolis ve Rhoas olarak adlandırılan daha eski kutsal bir yerleşimin üzerinde yer alır.³

Laodikeia antik kenti; Batı, İç ve Güney Anadolu'yu birbirine bağlayan ana yol kavşağındadır (Resim 1). Kentin en önemli gelirleri arasında ticaret ve özellikle de tekstil ticareti yer alır. Hippodomik planda kurulan antik kentin üç tarafı ırmaklarla çevrilmiştir. Kuzey doğusunda Lykos (Çürüksu), güneydoğusunda Kapros (Başlıçay) ve güneybatı-batısında Asopos (Gümüşçay) ır-

makları akar.⁴ Antik kent bu ırmakların arasında kalan yüksek bir platform üzerinde kurulmuştur (Resim 2). Tarihi boyunca birçok kez depremlerle yıkılan kent, İmparator Focas (602-610) zamanında meydana gelen büyük deprem arkasından Denizli-Kaleiçi ve yakınlarındaki Hisarköy, Asartepe gibi suyu bol alanlara taşınmıştır.⁵

Kazıma-kabartılı tabaklar "champlevé wares" 2006 yılı kazılarında, Suriye Caddesi üzerinde yer alan Doğu Bizans Kapısı, Güney Kule'de ve 2007 yılı A Evi (Önceki Pithoslu Mekan) kazılarında bulunmuştur (Resim 3). Erken Bizans Dönemi Laodikeia surları ve buna bağlı Doğu Bizans Kapısı, M.S. 395-396 yılında Roma İmparatoru I. Teodosius (378-395) ve Arcadius'un (395-408) aldığı kararlar doğrultusunda yapılmıştır. Devşirme mermer-traverten bloklardan yapılan bu giriş kapısının iki yanında kare planlı kuleler yer almaktadır.

Doğu Bizans Kapısı'nın güneyinde yer alan ve bu nedenle de "Güney Kule" olarak adlandırılan kulenin dıştan dışa ölçüleri 7,75x8,95 metre ve kalabilen duvar yüksekliği 3,00 metre'dir.

Güney Kule'de deniz seviyesinden 284,40 metre koddan başlayan kazı çalışmalarında, 281,77 metre kod seviyesinde zemine ulaşılmıştır. Kule içinde ilk seviyeden itibaren dolgu toprak tabakası ile karşılaşmıştır. Bu dolgu toprağın seviyesi olarak boşaltılması sırasında; tuğla ve çati kiremitleri, mermer kaplamalar, seramik ve fresk parçaları yoğun olarak ele geçmiştir. Bunlar içinde; Hellenistik Döneme (M.Ö. 2.-1.yüzyıl) ta-

¹ Hellenistik Dönem'de birden çok Laodikeia kurulduğundan, kent yanında bulunan ırmakla ayırt edilerek, Laodikeia ad Lycum (Lykos üzerindeki Laodikeia) olarak adlandırılmıştır. RUGE 1924: 722; STRABON XII. 8.16; Plinius NH 5.105; GAGNIERS 1969: 1; TRAVERSARI 2000: 11; WEBER 1898: 178-179; SEVIN 2001: 203.

² RAMSAY 1895: 32; VON HEAD 1911: 678; VON HEAD 1906: lxxiii; RUGE 1924: 722; GAGNIERS 1969: 1-2; TEXIER 2002: 383; BEJOR 2000: 15-16; BEAN 1980: 213; MAGIE 1950: 127, 986-987, no.23; ANDERSON 1897: 409-410; BUCKLER ve CALDER 1939; BELKE ve MERSICH 1990: 323.

³ Plinius NH 5.105; TEXIER 2002: 383-384; VON HEAD 1906: lxxiii; RUGE 1924: 722; RAMSAY 1895: 35; GAGNIERS 1969: 1; BELKE ve MERSICH 1990: 323; BEAN 1980: 213. Diospolis, Zeus kenti anlamında olup, kentin baş ve kurucu tanrısı Zeus Laodikeus'dur. Rhoas ise eski bir Anadolu adıdır. Antik kentin batısında yaptığımız yüzey araştırmalarında ve Asopos Tepesi olarak adlandırdığımız Akropol alanında yaptığımız açmada, Eski Tunç Çağı'ndan (M.Ö. 3000) itibaren kesintisiz M.S. 7. yy.a kadar inen seramikler ve çakmaktaşları bulmamız, Plinius'un verdiği bu bilgileri doğrulamaktadır. Bu alandaki yerleşme Rhoas olmalıdır. Demir Çağı'nda kent Diospolis, Hellenistik Dönem'de ise Laodikeia adını almıştır.

⁴ Asopos ve Kapros ırmakları, Korucuk Kasabası altında kuzeyde Lykos Irmağı ile birleşmektedir. Daha sonra Lykos Irmağı, batıda Büyük Menderes Irmağı'na katılmaktadır.

⁵ ŞİMŞEK 2005: 310, 312-313; ŞİMŞEK 2006: 420-424, 426; ŞİMŞEK 2007a: 39, 67; ŞİMŞEK 2007b: 38, 40, 43; ŞİMŞEK ve CEYLAN 2003: 155; ŞİMŞEK ve BÜYÜKKOLANCI 2006: 91.

rihlenen siyah astarlı tabaklar, M.S. 1.-3. yüzyıl arasına tarihlenen kırmızı astarlı seramikler ile M.S. 4.-7. yüzyıllara tarihlenen mutfak kaplarına ait parçalar yoğun olarak çıkarılmıştır.

Kule içinde zemin seviyesindeki giriş koridoruna ait taş döşeme üzerinde, kazıma-kabartılı olarak yapılan üç figürlü tabak ile dördüncü tabağa ait tek parça, 575 tarihli İmparator II. Justinus (565-578)⁶ ve 605-606 tarihli İmparator Focas (602-610)⁷ sikkesi ile birlikte bulunmuştur (Resim 19-20). Kazı buluntuları kulenin, M.S. 494 yılı depremi arkasından doldurularak kullanıldığını göstermiştir. Beşinci tabak parçası ise A Evi, 3 nolu oda içinde taban döşemesi üzerinde Anastasius (491-518)⁸ ve II. Justinus (565-578)⁹ sikkeleriyle aynı kodda ele geçmiştir (Resim 24-25).

Ele geçen dört tabak ve beşinci tabağa ait küçük parça, çarkta şekillendirildikten sonra üzerleri astarlanarak fırınlanmıştır (Resim 4-21). Daha sonra üzerine yapılacak kompozisyonların ana hatları çizilerek belirlenmiştir. Bundan sonra ise hayvan kemiği, özellikle domuz ve kabuklu hayvanlardan (kaplumbağa gibi) elde edilen sivri ve sert uçlu aletlerle figürler dışında kalan bölümler kazınarak fon oluşturulmuş, bu fon üzerinde yüksek kalan figürlerdeki detaylar kazıma çizgi ve noktalarla belirlenmiştir.¹⁰ Böylece figürler dışında kalan ve kazınan fon daha açık olan hamur rengindeyken, figürler ise daha koyu olan astar renginde kalmış ve ikisi arasında bir tezat oluşturulmuştur. Bu teknik bir nevi, M.Ö. 6. yüzyılda uygulanan Siyah Figür Tekniği'nin Erken Bizans Dönemi'nde sahte uygulaması şeklindedir. Figürler fondan daha yüksek olmasına rağmen kabartma olarak değerlendirilemez, çünkü tabağın orijinal yüzeyinden daha yüksek değildir; yalnızca fon kazındığından kabartma hissi oluşturular. "*Champlevé*"¹¹ olarak adlandırılan bu tekniğin dilimizdeki karşılığını, "*kazıma-kabartılı*" terimiyle karşılamak mümkündür.

⁶ TEKİN 1999: 136, no.80, Lev. VII/80.

⁷ TEKİN 1999: 146, no.111, Lev. X/111.

⁸ SEAR 1987: sikke no. 13.

⁹ TEKİN 1999: 137, no.83, Lev. VII/83.

¹⁰ Tabakların üzerinde astarlanıp fırınlandıktan sonra, sert uçlu cisimle kazınarak figürlerin ortaya çıkarıldığını gösteren keski izlerini görmek mümkündür. Diğer taraftan kazınmayan alanlar sırlı iken, kazınan alanların ve detayların kil renginde olması da bu işlemlerin fırınlamadan sonra yapıldığını ortaya koymaktadır.

¹¹ HAYES 1992: 7.

Laodikeia'da bu tipteki uygulamalar mermer kaplamalar üzerinde de görülür. Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen ve A Nymphaeum'da ele geçen bir mermer kaplamada yaban keçisi ve ağaç dışındaki fon kazınarak kırmızıya boyanmış olup, böylece kazıma-kabartı kaplamada fon ile figür arasındaki belirgin ayrım çok güzel gösterilmiştir.¹²

Malzeme bakımından, tabakların ve küçük parçanın hamur renkleri farklılık gösterir. Ancak ortak özellikleri hamur içindeki çok az kireç parçacıkları ile mika katkısının varlığıdır. Tabakların gövdelerinin sığ, ağız kenarlarının üstte ve altta doğru yuvarlatılmış oluşu, yüksek kaideleri genel form benzerliklerdir. Laodikeia kazıma-kabartılı tabakları, ağız kenarlarının şişkin halka şeklinde oluşu, sığ gövdeleri ve yüksek kaideleriyle, dönemsel özellikler olarak Sardeis ve Saraçhane örnekleriyle benzerlikler gösterir.¹³ Ayrıca Hayes tarafından benzer formdaki tabaklar *African Red Slip Ware* grubu içinde; dış kısmı ruletli tabak (Kat. No. 4) form 82,¹⁴ diğer üç tabak ise (Kat. No. 1-3) form 89-90 adı altında incelenerek, bunlar erken 5. yüzyıl ile 6. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir.¹⁵ Diğer taraftan tabaklar metalik ve mat astarlı görünüşleri yönüyle ise Roma Dönemi kırmızı astarlı grupların son taklit yansımaları şeklindedirler. Katalog 1 ve 2 no.lu tabakların hamur, astar renkleri ve pişirme kalitesi ortaktır. Bunlar aynı zamanda dönemsel özelliklerdir. Diğer taraftan Katalog 2 no.lu tabaktaki atın boyun kısmı, yeleleri ve Katalog 3 no.lu tabaktaki aslanın boyun kısmının çift taraflı algılanması da benzerdir (Resim 8, 10-12, 14-16).

Katalog 3 no.lu tabağın astar rengi diğer ikisinden farklıdır (Resim 12-16). Tondolarda figürlerin yuvarlak çerçeve içinde yapılmaları ve betimlenen olayın açık arazide algılanmasını sağlayan bitkisel süslemeler ise diğer tabaklarla ortak özelliğidir. Ancak Katalog 1 no.lu tabakta

¹² ŞİMŞEK 2007a: 151-152, Res. 550.

¹³ HAYES 1992: 6, Fig.1/4; CRAWFORD 1990: Fig. 175-178; HAYES 1972: Pl. 23a; HANFMANN 1983: Fig. 282.

¹⁴ HAYES 1972: 128-131, Form 82.

¹⁵ HAYES 1972: 136-140, Form 89-90: aynı tarihlere verilen benzer formdaki Anemurium seramikleri için bkz. WILLIAMS 1989: 43-44, 51-52, 54-55, Fig. 20/244-250, 25/296, 26/309-310; Phokaia, Kıbrıs, Sagalassos ve Mısır örnekleri için bkz. DARK 2001: 117-118, Fig. 51A-52B.

dört figür olması nedeniyle tondo içindeki araziyi gösteren bitkisel süslemeler daha küçüktür (Resim 4-7). Katalog 2 ve 3 no.lu tabakta figürlü tondo dışında bordür süslemesi yapılmasına rağmen, Katalog 1 no.lu tabaktaki kalabalık sahne tüm alanı doldurduğu için, dışta bordür süsleme yer almaz (Resim 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Katalog 4 no.lu tabak kiremit renkli hamurlu olması ve betimleme anlayışı bakımından diğerlerinden ayrılır (Resim 17-19). Hamuru daha ince ve sık dokulu olup, kaliteli fırınlanmıştır. Aynı zamanda diğer tabaklardan farklı olarak kaidesinin daha alçak oluşu ve dış kısmına yapılan rulet süslemesi bakımından da eski geleneklere daha sıkı bağlı bir üretim tekniğini ortaya koyar. Tabak parçasında izlenebilen mantolu figür, erkek başı ve balık figürleri; aslan avı, köpeklerin aslana saldırması ve doğa içinde at betiminin yer aldığı tabaklardan daha farklı bir kompozisyonu olduğunu düşündürür. Fırınlama ve betimleme tekniği tabağın farklı bir ustanın elinden çıktığını ortaya koyar. Bu açıdan diğer tabaklara göre biraz daha erken tarihte yapılmış olmalıdır. Kazı çalışmalarında aynı tabakada ele geçen sikkeler de bunu desteklemektedir (Resim 24-25).

Katalog 1 no.lu tabak ve 2 no.lu tabaktaki aslan betimlemeleri kıyaslandığında, stil yönünden iki tabağın farklı ustaların elinden çıktığı anlaşılır (Resim 4-11). Her iki eserde aslanların ön bacaklarının yapılması, yelelerin verilmesi, baş gibi detaylar farklıdır. Aynı farklar köpeklerin betimlenişinde de görülür. Köpeklerin ortak özellikleri tasmalı oluşlarıdır, ancak baş ve bacak çizimleri farklıdır. Katalog 2 no.lu tabak ve 3 no.lu tabakta aslanın boynu ile atın boynunun her iki yönden gösterilmesi olayı benzer gibi gözükse de, hem hayvanların betimlenmesi, hem de tondo içinde boşlukları dolduran ve açık araziye algılamamızı sağlayan ikinci derecedeki süslemelerin stilleri farklıdır (Resim 8-16).

Katalog 2 no.lu tabakta, atölye monogramı (e) atın sol kalçası üzerine kazınmıştır. Aynı monogram Tapınak A'nın batı yanında yer alan Erken Bizans Dönemi mekânının taban tuğlalarında ve A Evi kazılarında ele geçen bir amphora kulpu üzerinde de sonradan kazıma olarak kullanılmıştır (Resim 26-27).¹⁶

¹⁶ ŞİMŞEK 2006: 424-425; ŞİMŞEK 2007a: 235, 363. (e) monogramı Bizans Dönemi'nde Laodikeia'da taban tuğlalarında ve çatı kiremitlerinde yaygın olarak kullanılmış olup, bu dönemde atölyenin çok faal olduğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak, her üç tabağın (Kat.no. 1-3) pişirme sırasında üst üste konmasından dolayı iç kısımlarında ve dışında aynı tip fırın kaide ayağına ait oturma alanı izleri görülmesi, bunların aynı fırında pişirildiğini ve aynı çömlekçi tarafından şekillendirildiğini düşündürse de tabaklardaki süsleme stilleri bunların ayrı sanatçılar elinden çıktıklarını gösterir.

Betimleme tekniği bakımından bakılacak olursa; Katalog 1 no.lu tabaktaki sahenin yapılışında ustanın, köpeğin vahşi hareketini vermesi, atın ve binicinin çizimleri, harekete uygun olarak hylamis'in sola doğru açılarak dalgalanmasının vurgulanması başarılıdır (Resim 4, 6-7). Katalog 1 ve 3 no.lu tabaktaki aslanların betimlenmesi, diğer figürlere göre daha başarısızdır. Atın eğerli, binicinin pantolonlu oluşu ve aslan avı, Doğu'ya özgü betimleme şeklidir. Katalog 4 nolu (Resim 17-19) tabak parçasındaki figürlerin betimlenmesi daha başarılıdır.

Katalog 2 no.lu tabakta kenarda kancalı bordürün yapılması, tondoda daire içindeki atın endamlı hareketi ve kuyruk detayı güzel verilmiştir (Resim 8, 10-11). Aynı tabakta ikinci derecedeki arazi süslemesi ise başarısızdır.

Eserler Erken Bizans Dönemi'nde Laodikeia'nın zenginliğini gösteren ünik buluntulardır. Bu tip-te yapılan kazıma-kabartılı tabaklar çok az bilinmektedir. Bunlar, Sardeis kazılarında ele geçen haçlı tabak ve İstanbul Saraçhane kazılarında bulunan birkaç kazıma-kabartılı parçadan ibarettir. Bu nedenle Laodikeia kazıma-kabartılı tabakları, Erken Bizans Dönemi'nin zengin figürlü betimlemeleri yönünden arkeoloji dünyasında bilinen en önemli ve nadir örneklerdir. Sardeis kazılarında bulunan ve içinde kazıma-kabartılı haç süslemesi yer alan tabak, Sardeis dışından gelen ünik bir örnek olarak gösterilerek, Erken Bizans Dönemi'nde yapılan gümüş tabaklarla olan benzerlikleri de göz önüne alınıp, 5. yüzyılın ortası ile erken 7. yüzyıl arasına tarihlenmiştir.¹⁷

Saraçhane kazılarında ele geçen parçalar genel olarak değerlendirildiğinde; iki parçada görülen köpeklerin bir hayvana (aslan?) saldırması ve üç yapraklı ağaç betimi, Laodikeia tabaklarına benzemektedir.¹⁸ Bir parçanın ağız kenarının halka şeklinde, altta ve üstte çıkıntılı olması ve

¹⁷ HAYES 1972: 409-10, Pl. 23a; CRAWFORD 1990: 13, 47, Fig. 175-178; HANFMANN 1983: 165-166, Fig. 282.

¹⁸ HAYES 1992: 6-8, 212, Fig. 1/3-4, Pl. 1/g-1.

kazıma-kabartılı süslemeleri,¹⁹ Katalog 3 no.lu tabakla benzerdir.

Saraçhane parçaları, Hayes tarafından 550 yılı sonrasına verilerek bunlardan, geç 6. ve 7. yüzyılda lokal üretilen ve yeni keşfedilen, aynı zamanda önemli bir grubu oluşturan kırmızı astarlı kaplar olarak söz edilmiştir.²⁰ Erken Bizans Dönemi'nin nadir işçiliğini gösteren bu tip örnekler, ilk kez bu yoğunlukta ve tam olarak Laodikeia'da bulunmuştur. Bu nedenle kazıma-kabartılı tabakların üretimlerinin, bu kentte yapıldığını düşünmek yanlış olmayacaktır. Katalog 2 no.lu tabakta atın sol kalçası üzerinde görülen 'e' monogramının (Resim 8-11), Laodikeia'da Erken Bizans Dönemi'nde yaygın olarak taban tuğlaları, çatı kiremitleri ve amphora kulpu üzerinde de görülmesi (Resim 26-27), bunun Laodikeia'ya özgü bir atölye işareti olduğunu göstermektedir. Tabakların hamur özellikleri de Laodikeia'dan iyi tanınır. Diğer taraftan Erken Bizans Dönemi'nde Laodikeia'nın, Constantinopolis ile yoğun ilişkileri de söz konusudur. Sardeis tabağının geliş yeri olarak daha çok Knidos,²¹ Saraçhane buluntuları için Marmara Denizi çevresi ile daha uzak olarak Karadeniz kıyıları düşünülmüştür.²² Bugüne kadar çok az buluntu olmasından dolayı, kazıma-kabartılı tabakların üretim yerleriyle ilgili net bir görüş ortaya konamamıştır. Şimdilik Saraçhane örneklerinin de Laodikeia kaynaklı olabileceği göz önüne alınmalıdır.

Katalog 1 no.lu tabak üzerindeki aslan avı sahnesi ve katalog 3 no.lu tabak üzerinde betimlenen köpeklerin aslana saldırması sahneleri, daha çok Doğu toplumlarına özgüdür. Özellikle 4-7. yüzyıllar arasında kökü Asur ve Pers Sanatına dayanan Sasani metal tabaklarında aslan, yaban domuzu, yaban keçisi, yaban koyunu ve yaban sığırtı avlı sahneler sevilerek işlenmiştir.²³ Sasani tabaklarında işlenen ana tema Kraliyet avıdır (Resim 28-29). Bu, Doğu toplumlarında kralın yarı tanrı, kahraman (herdik) ve diğer insanlardan farklı olma özelliğinin göstergesidir. Laodikeia kazıma-kabartılı tabaklarında görülen av sahnesi

ve tek başına atın, Sasani gümüş tabaklarında da işlenmesi (Resim 28-29), Doğu'ya özgü betimleme geleneklerinin Geç Antik Çağ sanatına yansımalarıdır. 4. yüzyıl sonu, 5. yüzyıl başlarında Batı Anadolu kentlerinin sur duvarlarıyla çevrilmesi, Bizanslılar ile Pers-Sasaniler'in karşı karşıya gelmelerinden kaynaklanır.²⁴ Daha sonra 7. yüzyılın ikinci yarısında Araplar, Sasani Krallığını ortadan kaldırmışlar ve Constantinopolis önlerine kadar gelmişlerdir.²⁵ Anadolu'da M.Ö. 547/46-331 yılları arasında Pers ve Erken Bizans Dönemi'nde Sasani etkisi, sanat alanında kendisini göstermiştir.

Kazıma-kabartılı Laodikeia tabakları, sikke buluntularıyla kontekt olarak ele geçmiş olup, bunlar 6. yüzyılın ikinci çeyreği ile 7. yüzyıl başlarına ait, yerel üretim ünik örneklerdir.

KATALOG²⁶

Katalog no: 1 (Resim 4-7).

Buluntu no: L.06.DBK.GK.09.

Ad: Aslan avı sahneli sığ tabak.

Cinsi: Pişmiş toprak.

Buluntu yeri: Doğu Bizans Kapısı, Güney Kule içi.

Buluntu kodu: 282,40 m.

Ölçüleri: Yük: 4,7 cm, ağız çap: 19,2 cm, kaide çap: 9,8 cm, kaide yük.: 2,1 cm, kaide kal.: 0,6 cm, cidar: 0,5 cm, halka şeklindeki ağız kenarı kal: 1,1 cm.

Tarihi: 6. yüzyılın son çeyreği ile 7. yüzyıl başları.

Bibliyografya: ŞİMŞEK 2007a, 363, Res.169.

Tanımı: Sığ tabak kırılmış olan altı parçanın birleştirilmesiyle restore edilmiş olup, ağız kenarında küçük iki parça, iç kısmında at üzerindeki figürün sol dirseği üstündeki küçük parça, kaide kısmına doğru genişleyen bir parça ve devamındaki bir parçası eksiktir.

Krem renkli çok az mika katkılı hamurlu ve hafif sarımtırak krem renkli kahverengi astarlıdır (hamur: 7.5 YR 7/8; astar merkezde: 5.0 YR 6/6; çevrede: 5.0 YR 6/8). Hamur ince kumlu ve hafif gevşek dokudur. Hamur içine çok az kireç parçaları karışmış olup, bundan oluşan küçük gözenekçikler izlenebilmektedir. Tabakta kahverengi astarın kalınlığına ve pişirmeye bağlı olarak farklılaşan renk tonları izlenebilmektedir. Dış yüz ise sütlü kahverengi astarlıdır.

Sığ gövdeli tabağın ağız kenarı halka şeklinde olup, üst ve alt bölümde çıkıntılıdır. Yüksek kaide tabana doğru hafifçe genişleyerek sonlanır. Kaide ortasında

¹⁹ HAYES 1992: 6-7, Fig. 1/4, Pl. 1/h.

²⁰ HAYES 1992: 7-8.

²¹ CRAWFORD 1990: 13.

²² HAYES 1992: 8.

²³ HARPER ve MEYERS 1981: 186-239, coloured bowls x-xvi, Pl. 8-11, 13-28, 32, 37-38; GUNTER ve JETT 1992: 18-155, Pl. 13-15, 20, 22-23; GHIRSHMAN 1962: 203-219, Fig. 242-261.

²⁴ BROWN 2000: 81, 85, 97-98, 104-105. Ayrıca Geç Roma Dönemi için bkz. JONES 1964.

²⁵ BROWN 2000: 116-117, 124-125; GUNTER ve JETT 1992: 8.

²⁶ Katalog içinde yer alan renkler, *Munsell Soil Color Charts*, New York, 2000'e göre tanımlanmıştır.

hamur henüz yaş iken parmakla bastırılarak virgül şeklinde bir girinti yapılmıştır. Gövde ile kaidenin birleşme bölümünde de bir yiv yer alır.

Gövdenin dış kısmında ise tabaklar arasına yerleştirilen üç pişirme ayağının oval şekli bariz olarak görülmektedir ve burada biriken astarın yoğunluğu nedeniyle ağız kenarı altında ve fırın ayağı yerleştirilen kısımda siyahlaşmalar meydana gelmiştir.

Şığ tabağın iç kısmında bir aslan avı sahnesi işlenmiştir. Figür dışındaki fonda olayın arazide geçtiğini göstermek üzere bitki dal ve yaprakları hem çerçevenin etrafına, hem de sahne içine yerleştirilmiştir. Ağız kenarında derin kazımayla iki adet daire şeklinde çerçeve oluşturulmuş, bu çerçeve içine sahne yerleştirilmiştir.

Av sahnesinde; at üzerinde figür onun sağında gövdesinin yarından fazlası betimlenmiş erkek aslan ve alt (ön) bölümünde betimlenen bir köpekten oluşan sahne yerleştirilmiştir. At ileriye doğru dörtlü ile ilerlemektedir. Üzerindeki figür kısa khiton giymiştir ve boynunda hylamisi vardır. Hareketin hızı ve dönmeden dolayı hylamis sol taraftan çerçeveye kadar dalgali gösterilmiş ve uç kısmı çerçeve dışında kalmıştır. Aslanın at üzerindeki figüre saldırdığı, atlı figürün ise sağ elinde tuttuğu çift yönlü kılıcıyla hamle yaptığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan atın tersine, köpek aslana doğru koşar tarzda gösterilmiştir.

At dörtlü ile ilerler tarzdadır. Alnındaki uzun yeleleri sağ tarafa doğru düşürülmüştür. Ön ve arka ayak tırnaklarının uç kısımları sahneden taşması nedeniyle kesik gösterilmiştir. Göz hafif oval kazınmıştır ve kulaklar kalkıktır; ancak kulak iç detayları belirtilmemiştir. İki kulak arasından öne doğru yele gösterilmiştir. Ağız açıktır ve burun deliği kazınarak vurgulanmıştır. Koşumlu ve eğerli olan atın üzerindeki figür sol eliyle dizini tutmaktadır. Önce yelelerin, daha sonra bunun üzerinden dizginin kazındığı görülmektedir. Eyer, boyun ve sağ kalçada ikişer, gövde yan kısmından sırta doğru ise birer kazıma çizgiyle gösterilmiştir.

Profilden betimlenen atın ağzının açık, kulaklarının kalkık oluşu ve heyecanlı ürkek hali, sanatçı tarafından gösterilmiştir. Atta baş, gövde, kalça ve geçişlerin güzel verilmesine rağmen, tırnaklar orantısız yapılmıştır. Diğer taraftan ön bacaklarda sağ bacağın ince, sol bacağın daha kalın yapılmasında orantısızlık vardır. Sanatçı özellikle atın kuyruk detayını çok ince kazıma çizgiyle vermiş olup, aslanın geride olduğu burada vurgulanmıştır.

Binici ayakkabılı, pantolonlu ve onun üzerinde kısa khitonludur. Khiton belde kemerlenmiş ve iki ucu aşağıya doğru düşürülmüştür. Gövde üçgen şeklindedir, ancak dönüğe uygun sağ tarafı biraz çıkıntılı yapılmıştır. İnce elbisenin kıvrımları harekete uygun kavisli ve birbirini kesen çizgilerle, gövde ortasında ise zikzak şeklinde verilmiştir. Elbisenin süslü olduğunu göstermek için yer yer ikişerli küçük "C" şeklinde kazımlar yapılmıştır. İki göğüs arasında ise ikişerli kazımayla gösterilen "V" ye yakın kıvrım katlanmaları vardır. Bunun üzerinde yine iki kavisli

kazıma görülür. Hylamis harekete uygun olarak sağa doğru uçmaktadır. Ortada iki kazıma, iki yanda dalgali birer kazıma çizgi yapılmış ve üzerinin süslü olduğunu göstermek için ikişerli küçük "C" şeklinde kazımlar yerleştirilmiştir. Khiton, kolların dirseğe kadar olan kısmını örtmektedir. Gövde ve gövde üstü cepheden betimlenirken, baş 3/4 sağa, yani geriye doğru dönük olarak gösterilmiştir. Sol tarafta ve baş üzerinde dalgali uzun saç bukleleri sola doğru kabarık biçimde dökülmektedir. Sağ elde tutulan kılıç, iki yandaki ince kazımlarla fonda ayrılmış olup, uç kısmı çerçeve dışına taşmaktadır. Sağ el kılıç kabzasını kavramıştır ve başparmak geriye doğru açıktır. Kılıç sapının topuz çıkıntısı gösterilmiştir. Elin üst kısmında kılıç üzerinde iki kazıma çizgi yapılmış ve kılıcın çift yönlü olduğu, ortadaki çizgiyle verilmiştir.

Figürün başı, çenesine doğru biraz sivri çizilmiş, sağ kaş "L" şeklinde burunla birleştirilmiş, burnun uç kısmı sola doğru kazınarak belirlenmiştir. Sol kaş ise tek kazımayla verilmiştir. Gözler yuvarlak, dudak küçüktür. Sağ elde tutulan kılıcın başın gerisine doğru kaldırıldığı, dalgali saç buklelerinin verilmesiyle vurgulanmıştır.

Aslanın yarından fazlası gösterilmiş olup, arka bacaklar sahne dışında algılanarak gösterilmemiştir. Ağız açık, üst dişler üç kazıma çizgiyle verilmiştir. Dil dışarıdadır, göz oval şekildedir, burun çıkıntısı vurgulanmıştır ve kaş yay çizen bir çizgiyle gösterilmiştir. Aslanın erkek olduğu, boyun kısmına yapılan "C" şeklindeki kazıma çizgili yelelerle vurgulanmıştır. Boyun gerisinde gövdede ikişerli daha ince dört adet kazıma çizgi yapılmıştır. Aslanın figüre doğru yaptığı hamle ve ön bacaklarındaki orantısızlık dikkat çeker. Patilerde sağ pençe altı, soldaki üç kazıma çizgiyle gösterilmiş, kalça kısmının sağ ve sol tarafında ise kazıma küçük detaylar belirtilmiştir.

Köpek, aslana doğru çok hızlı hareket halinde olup, ağzı açıktır. Burnu sivridir ve dili dışarıdadır. Altta iki, üstte üç diş kazımlarla verilmiştir. Göz yuvarlaktır ve kulaklar geriye doğrudur; ancak kulak içi ayrıntıları gösterilmemiştir. Boyundaki tasma iki kazımayla belirtilmiştir. Kuyruk geridedir ve uç kısmı yukarı kalkıktır. Bacaklar arası birer kazımayla gösterilmiştir. Bacaklarla karın geçişinde biri uzun, biri kısa olan yay şeklindeki kazıma ikili çizgiler izlenir. Sol ön ayak pençesi beş kazımayla verilmiştir. Öne uzatılan bacaklardaki orantısızlık dikkat çekicidir. Sağ ön bacak kazınarak gövdeden ayrılmış ve ayrı bir parça gibidir. Aynı özellik sol arka kalçasında da mevcut olup, bu da ayrı bir parça gibi algılanmaktadır.

Tabakta yer alan aslan avı sahnesinin açık arazide olduğu, çerçeveye ve değişik alanlara serpiştirilen bitkilerle gösterilmiştir. Buna göre; figürün başının sol tarafında uç kısımları görülen üç yapraklı bitki, aslanın başı ve kılıcın üst kısmında biri daha uzun olan dört yapraklı bitki, atın başı üzerinde ve önünde biri uzun ikisi kısa üçer yapraklı bitki, köpeğin altında ve önünde ucu hafif kıvrılan kısa yapraklar, aslan ile atın arka bacakları arasına iki yaprağı kıvrık uzun bitki yerleştirilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde kompozisyonu çizen sanatçının hayvanların ön bacaklarının gösterilmesinde başarısız olduğu görülmektedir. Aslanın arka kısmı, köpeğin arka ayakları ve figürün hylamisinin uç kısmı gösterilmemiştir, ancak kompozisyonun devam ettiği düşüncesi sağlanmıştır. Bu sayede tabak içindeki daireye yerleştirilen kompozisyon tam doldurulmuştur. Olay sanki duvar resminden alınan bir parçanın aplikasyonu şeklindedir. Betimlemede figürlerin dış konturları daha derin kazıma ile verilmiştir.

Katalog no: 2 (Resim 8-11).

Bulutnu no: L.06.DBK.GK.44.

Adı: Figürlü Sığ Tabak.

Cinsi: Pişmiş toprak.

Bulutnu yeri: Doğu Bizans Kapısı, Güney Kule içi.

Bulutnu kodu: 281,90 m.

Ölçüleri: Yüksek: 4,6 cm, çap: 19,7 cm, kaide çap: 8,6 cm, kaide yüksek: 2 cm, kaide kal: 0,5 cm.

Tarihi: 6. yüzyılın son çeyreği ile 7. yüzyıl başları.

Bibliyografya: ŞİMŞEK 2007a, 363.

Tanımı: Sığ gövdeli tabak, kırılmış olan dokuz parçanın restore edilmesinden meydana getirilmiş olup, atın sol kalçası yanında ince şerit şeklinde küçük bir parça eksiktir. Krem renkli hamur ince kumlu, hafif gevşek dokulu olup, içi çok az kireç ve mika katkılıdır. Kahverengi astar rengi, koyu kahve ve açık kahve olmak üzere fırınlamadan ve astar kalınlığından kaynaklanır şekilde değişimler gösterir (hamur: 2.5 YR 8/4, astar merkezde: 7.5 YR 5/8, çevrede: 7.5 YR 6/8). Dış yüzde yer alan astar, kahverenginin açık-koyu tonları şeklinde olup, bu da astar kalınlığı ve fırınlamadan kaynaklanır şekilde değişkenlik gösterir.

Tabak halka şeklinde ağız kenarlı olup, üst ve alt kısımda çıkıntılıdır. Dış kısım ağız kenarından itibaren üç yivlidir ve yüksek kaide tabana doğru hafifçe genişleyerek sonlanır. Kaide ortasında hamur henüz yaş iken parmakla bastırılarak yapılmış volüt şeklinde girinti bulunur. Diğer taraftan kaide içine kazımayla "+" şeklinde işaret yapılmıştır. Kaideyle gövdenin birleştiği bölümde parmak bastırılarak yapılmış olan bir girinti bulunur. Gövdede üç yönde, fırınlanırken ayakların yerleştirildiği bölüm açıkça görülebilmektedir ve bu kısımlar astarsız hamur renginde kalmıştır. Astarın akmasından kaynaklanan kaidenin gövdeyle birleştiği bölümlerde nokta şeklinde koyuluklar oluşmuştur.

Tabağın iç yüzü, kenar ve içteki çerçevenin sınırladığı süsleme olmak üzere iki bölüm halinde düzenlenmiştir. Tabak içinde kenarda ince kazımayla bir çizgi çerçeve oluşturulmuş olup, bunun içinde daha geniş bir band kazımayla yapılmıştır. Bundan sonra ise birbirini takip eden kanca bordürlü süs kuşağı yer alır. Kancalı bordürlerin üzerleri ikişer yay şeklinde kazıma çizgiyle hareketlendirilmiştir. Tondo kısmında, iki tarafı kazınarak kabartı daire oluşturulmuş bir çerçeve içinde açık arazide dolaşan profilden bir at ve etrafına bitkisel süslemeler yapılmıştır.

At hareket halinde olup, sağ ön bacak dizden kıvrılarak öne doğru atılmıştır. Sol ön bacak yere basmakta, buna paralel sol arka bacak yere basmış, sağ arka bacak öne doğru atılmıştır. Sağ arka bacak kazımayla gövdeden ayrı verilmiş, topuk ve tırnaklar da gösterilmiştir. Sağ ve sol kalçada, çıkıntı halindeki oynak bölüm belirgindir.

Profilden betimlenen atta sanatçı, uzun yelelerin iki yöne düştüğünü derin kazıma ile göstermiştir. Ayrıca boyun altında ve başın yan kısmında kazıma çizgiyle kıllar gösterilmiştir. Gövdeyle boyun arasında iki kazıma çizgi arasında dalgalı çizgi çekilmiştir. Ağız açıktır ve ağız üstünde iki kazıma çizgi yapılmıştır. Göz yuvarlaktır ve kulaklar yukarı kalkıktır, ancak kulak iç detayları gösterilmemiştir. Ön bacaklarda, sağ bacak kazınarak gövdeden ayrılmış, sol bacağın üst oynak bölümü "S" şeklinde sona ermiştir. Sol kalça üzerine ise kazıma 'e' yapılmış olup, olasılıkla bu atölye ya da usta ile ilgili monogram olmalıdır. Hafif geriye kalkık yapılan kuyruk tamamen kazınarak gövdeden ayrılmış ve dalgalı ince kılları aşağıya indirilmiştir. Atın genel dış konturları daha derin kazımayla verilmiştir.

Tondo içinde atın çevresindeki bitkiler kuşbakışı şeklinde verilmiştir. Atın ön kısmında girinti ve çıkıntılar halindeki bölüm, gövdenin altındaki girinti çıkıntılar arasındaki ve sırtın üst kısmındaki girinti çıkıntı arasındaki bitkiler, atın dış konturlarından itibaren tamamen kazınarak fondan ayrılmıştır. Özellikle atın karnı altında yer alan iki yapraklı uzun bitki ya da bodur ağacın yaprak ayrımları orta bölümde kazımayla verilmiştir. Aynı şekilde atın sırtının gerisindeki tondo yuvarlağına göre yerleştirilen bitkinin iki yaprağı ve ayrımları kazınarak, uç kısımları ise kıvrılarak hayvanın kulak arkasına doğru uzatılmıştır. Hem üst hem de alt bölümdeki girintili-çıkıntılı arazi ile flora, ikişerli ya da tekli kazıma çizgilerle yapılmıştır.

Katalog no: 3 (Resim 12-16).

Bulutnu no: L.06.DBK.GK.43.

Adı: Figürlü sığ tabak.

Cinsi: Pişmiş toprak

Bulutnu yeri: Doğu Bizans Kapısı, Güney Kule içi.

Bulutnu kodu: 281,90 m.

Ölçüleri: Yüksek: 4,7 cm, çap: 21,7 cm, kaide çap: 10,3 cm, kaide yüksek: 1,6 cm, kaide kal: 0,7 cm, cidar: 0,3 cm.

Tarihi: 6. yüzyılın son çeyreği ile 7. yüzyıl başları.

Tanımı: Sığ tabak 16 parçanın birleştirilmesiyle restore edilmiş olup, dört farklı bölümde küçük parçaları eksiktir. Açık pembe renkli hamur ince kumlu, hafif gevşek dokulu olup, içi çok az kireç ve mika katkılıdır. İç kısmı pembemsi kiremit renkli astardan dolay, biraz açık ve koyu tonludur (hamur: 7.5 YR 7/4, astar merkezde: 5.0 YR 6/6, çevrede: 2.5 YR 6/8, dış 2.5 YR 6/6). Kabın ağız kenarıyla birlikte dış yüzünde, iç kısımdaki astar devam etmiş, bir bölümde incelenerek çok az sürülmüş diğer bölümlerde ise çok ince bir astar vardır. Kaidenin iç kısmı, hamur renginde bırakılmıştır.

Siğ ve yayvan tabak, altta ve üstte çıkıntı yapan halka ağızlı, yüksek kaidelidir. Kaide ortasında hamur henüz yaş iken parmakla bastırılarak volüt benzeri bir şekil oluşturulmuştur. Kaide ile gövdenin birleşme yerinde yapılan ince yivler izlenebilmektedir.

Ağzın iç kenarında kazımayla iki yanda derin birer çizgi çekilerek kabartı daire meydana getirilmiştir. Aynı şekilde tondoda yer alan figürlü betimlemeyi sınırlandıran daire de iki taraftan kazınarak kabartı şeklinde yapılmıştır. Ağız kenarı ile tondodaki figürlü betimlemeyi sınırlandıran daire arasında kalan bölüme, bordür süsleme yapılmıştır.

Dış kısımda yer alan bordür kuşağı, kesik zikzaklar şeklinde yapılarak, bunların ağız kenarına bakan bölümlerinin ortasına, içinde birer dairecik olan göbek yerleştirilerek çiçeğe benzetilmiş, içe bakan bölümlerine ise ortadaki daha uzun olmak üzere içlerinde ince kazımalar olan üçer yaprak yapılmıştır.

İçte dairenin sınırlandığı tondoya, orta bölümde iri yapılmış bir erkek aslan, alt bölümde, aslanın sağ ön bacağından yakalamış bir köpek ve arka kalçası üzerinden yakalayan diğer bir köpekten oluşan kompozisyon yerleştirilmiştir. Sanatçı olayın açık arazide geçtiğini göstermek için dairenin içine engebeli arazi ile bitki ve ağaç süslemeleri yapmıştır. Engebeli arazi üzerine, ikişerli kazımayla belirginleştirilen uçları kıvrık yapraklar ile uzun gövdeli üç ya da beş yapraklı ağaçlar serpiştirilmiştir. Ağaç gövdeleri ve yaprakların içleri kazıma çizgilerle belirginleştirilmiştir.

Merkezde yer alan ve tüm tondoyu kaplayan erkek aslan, ön ayaklarını kaldırarak ileriye doğru hamle yapmış, ancak başını geriye doğru çevirmiştir. Aslanın ön sağ bacağına oynak bölümünden, ön alttaki köpek ısırılmıştır. Geride olan sol ön bacak, ince bir hat halinde kazımayla verilmiş, ayakucu kırık olup, korunabilen iki tırnak kazımayla gösterilmiştir. Sağ ön ayaktaki üç tırnağın uçları kıvrık olarak gösterilmiştir. Diğer taraftan bacaklarda kesik çizgilerle tüy detayları gösterilmiştir. Gövde şişkin ve karın altı kavisli yapılmış, arka bacaklar geriye gergin şekilde atılmış, sağ arka bacak daha geniş, sol bacak ise dar ve özentisiz yapılmıştır. Ayaklar oransız ve uzun olup, sağ ayakta kazımayla üç tırnak belirtilmiştir. Aslanın gövdesi ve sağ kalçası üzerinde düzgün sıralar halinde kazımayla uçları hafifçe virgül şeklinde uzatılan noktacıklar yapılmıştır. Bacaklar, gövde ve baş profilden boyun cepheden verilmiştir. Boyun kısmının başa yakın bölümlerinde ters "V" şeklindeki kazımalar, aşağıya doğru indikçe karşılıklı yatık kazıma çizgiler haline dönüşmüştür. Boynun alt kısmında birbirini takip eden ucu spiralli beş kazıma çizgiyle yeşil vurgulanmıştır. Sanatçı boynun sol tarafında sol üst yeşilleri, sağda sırt üstünde de sağ üst yeşilleri kazımalarla göstermiştir. Baş ile boyun arasındaki geçiş kavisli, derin bir kazıma çizgi ve onun üzerinde dört adet hafif yay yapan çizgiyle de tüyler gösterilmiştir. Kulak, altındaki dik çizgi ile ayrılmıştır. Ağız açıktır ve dil dışarıdadır. Üst çenede ucu sivri kazıma çizgilerle altı diş gösterilmiştir. Sol göz yuvarlak kazımayla belirtilmiştir ve kaş yay şeklindedir. Kulak

yarım daireye yakın kazımayla, iç konkav ise daha hafif çizgilerle verilmiştir. Sağ kulak başın üstünde gösterilmiştir. Kuyruk ise iki bacak arasından öndeki köpeğin arka kısmına kadar, ucu püsküllü olarak kazıma çizgilerle uzatılmıştır. Sanatçı özellikle aslanın boynunu iki yönlü algılanıyor gibi çalışmıştır. Aslanın ön ve arka bacaklarının yapılışında orantısızlık hemen göze batmakta olup, başarısızdır.

Aslanın sağ kalçası üzerinden ısırın ve profilden betimlenen köpeğin yarım ön kısmı gösterilmiştir. Soldaki dik ve büyük, sağdaki daha ince ve geriye doğru çekilen "V" şeklindeki kulaklar kazıma çizgiyle yapılmıştır. Üst çene gösterilmiş, göz yuvarlak ve üstünde hafifçe kavisli kaş belirtilmiştir. Boyun ile baş arası derin ve kavis yapan kazıma çizgiyle verilmiştir. Boynundaki tasma halka şeklindedir ve iki kazıma çizgiyle gösterilmiştir. Sağ ön bacak incedir ve ayak kısmı öne doğru uzatılmıştır. Sol ön bacağın ise sadece üst bölümdeki geçişi verilerek, arkada olduğu vurgulanmıştır.

Aslanın ön bacağından ısırın köpek de profilden ve ısırma pozisyonundan dolayı, başını geriye çevirmiş olarak betimlenmiştir. Isırmaya uygun ağız açık, göz yuvarlak, kaş hafif kavisli, sol kulak geride ince uzun, sağ kulak dik ve daha büyüktür. Her iki kulak "V" şeklindedir. Boynu çift kazıma çizgi ve simit şeklinde tasmalıdır. Gövdenin ön kısmı pozisyona uygun yere yatık yapılmış olup, bacakların yarısı sınırdan taşmış ve gösterilmemiştir. Sağ ön bacağına kalça geçişi "S" şeklinde kazımayla belirtilmiştir. Arka bacaklarda, sol bacak öne, sağ bacak geriye gergin atılmıştır. Bacak arasından aslanın karın altına doğru uzanan ağacın geride olduğu kazıma çizgilerle vurgulanmıştır.

Kompozisyon genel olarak değerlendirildiğinde; tondoyu sınırlayan daire içinde yapılan ve dört bölümde yer alan dalgalı hat araziye, içindeki küçük kazımalar bitkileri, uzun gövdeler üzerinde uçta ve iki yanda ikişerli yaprakları olanlar ise ağaçları betimlemiştir.

Tondoyu dolduran aslanın arkasından ve ön bacağından ısırın iki köpeğin birinin arka, diğerinin ön bacaklarının sahnedeki çıkması, konunun algılanmasını engellemektedir. Burada da bir duvar resminden alınan bölümün aplikasyonu şeklinde algılama izlenmektedir. Aynı zamanda köpeklerin bazı bölümlerinin gösterilmemesi, figürlerin daha büyük yapılmasına olanak sağlamıştır. Sanatçının özellikle hayvanların bacak ve ayak betimlemelerinde başarısız olduğunu söylemek mümkündür.

Katalog no: 4 (Resim 17-19).

Bulutno no: L.07.PM.37

Adı: Figürlü siğ tabak parçası.

Cinsi: Pişmiş toprak

Bulutno yeri: A Evi (Önceki Pithoslu Mekan), 3 nolu oda içi taban üstü.

Bulutno kodu: 282,25-282,05 m.

Ölçüleri: Parça: 12,01 x 7,8 cm, kaide yük: 1,2 cm, kaide kal: 0,8 cm, cidar: 1,1 cm.

Tarihi: 6. yüzyılın birinci çeyreği ile son çeyreği arası (taban üzerinde ANASTASIVS (M.S.491-518) ve IUSTINVS II (M.S. 569-570) sikkeleriyle kontekst buluntu).

Tanımı: Parça kırılmış olan kaidenin 1/3'lük bölümü ile gövdenin yarısına kadar olan kısmıdır. Kırık parçanın çizimi tamamlandığında yayvan ve sığ bir tabak olduğu ortaya çıkmaktadır. Yüksekçe geniş halka kaideli ve dış kısmında baskı rulet süslemelidir.

İnce kumlu, sık dokulu kiremit renkli hamurlu, çok az mika ve kireç katkılıdır. Çok iyi fırınlanmıştır. İçte ve dışta kırmızı-kahve astarlıdır (hamur: 2.5 YR 6/8; astar 10 R 5/7). Astar dışta daldırma, içte ise fırça ile uygulanmıştır. Fırçayla uygulama kavisli olarak yapılmış olup, alttan yer yer hamur rengi görünmektedir.

Tondo parçası içinde ¾ ayakta mantolu betimlenen figürün dizlerinden altı görülmekte olup, ayakları figürdür. Bacak ve manto kıvrımları ince kazıma çizgilerle yapılmıştır. Bacak yapısı ve mantosundan erkek olduğu anlaşılan figürde, sanatçı elbise altından bacak hatlarını göstererek, elbisenin şeffafmış gibi algılanmasını sağlamıştır. İki ince çizgiyle yapılan yuvarlak tondo sınırı figürün sol ayak parmakları üzerinde görülebilmektedir.

Mantolu figürün altında kazıma çizgilerle üçgen bir alan oluşturularak, içine cepheden bir erkek figürü başı yapılmıştır. Figürün saçları dalgalı üç sıra kazıma çizgilerle betimlenmiştir. Burun dikdörtgen şeklindedir ve kaşlar burnun devamı olarak gösterilmiştir. Gözler yuvarlak ve yanlara doğru kavislidir, çizgi şeklinde kapaklar verilmiştir. Dudak ve çene geçişi birer düz kazıma çizgiyle gösterilmiştir.

Mantolu figür parçasının ön ve arkası ile başın iki yanında, band bordür yer alır. Bu bordür iç kısımdaki figürlü alanlarda ince çizgiyle, diğer kısımlarda ise tamamen kazınarak oluşturulmuştur. Band bordür dışında, etrafları tamamen kazınarak kabartı şeklinde yapılmış balıklar yer alır. Balıklı bordür tüm tondo dışındaki alanlarda yapılmış olmalıdır. Balıkların gövde ile başları arası birer kazıma çizgiyle belirginleştirilmiş olup, gözleri yuvarlaktır. Gövdeleri ise kazıma ikişer çizgiyle hareketlendirilmiştir.

Tabak parçasının tamamı göz önüne alındığında; tondoda mantolu figür, iki yanında tamamı kazınarak yapılan fon, mantolu figürün altında ve üstünde insan başı, tondo dışında ise tabağın içini çevreleyen balık figürlü bordür yapılmış olmalıdır.

Katalog no: 5 (Resim 20-21).

Adı: Tabak parçası.

Cinsi: Pişmiş toprak.

Buluntu yeri: Doğu Bizans Kapısı, Güney Kulesi içi.

Ölçüsü: 4x3,5 cm.lik parça, cidar 0,5 cm.

Tarihi: 6. yüzyılın son çeyreği ile 7. yüzyıl başları.

Tanımı: Parça, kireç ve mika katkılı devetüyü renkli hamurlu, kahverengi astarlıdır (hamur: 5 YR 6/6, astar: 5 YR 5/6). Dış kısmı mat kahve astarlı dört adet kazıma çizgi bezekli, ön kısmında kazınarak fon

ayrılan uçları kancalı süsleme iki kazıma çizgiyle sınırlanmış olup, diğer kısımlarda içte kazıma çizgilerle detay verilmiştir. Parçanın dış kısmı yivli olup, yiv bitişinden itibaren kaide kenarı başlamaktadır.

Katalog no: 6 (Resim 22).

Adı: Sikke, Follis.

Cinsi: Bronz.

Buluntu no: L.06.DBK.GK.41.

Buluntu yeri : Doğu Bizans Kapısı, Güney Kule içi.

Buluntu kodu: 282.01m

Çap: 30.74mm.

Tarihi: 575.

Tanımı: ÖY: DNIVSTI NVSPPAVC, Iustinus ve Sophia tahtta oturuyorlar, cepheden; Iustinus sağ elinde haçlı globus, Sophia sağ elinde haçlı asa tutuyor; her ikisinin başında nimbus var.

AY: M solda A/N/N/O, yukarıda haç, *off.* A, sağda tarih X, kesimde KYZ.

Katalog no: 7 (Resim 23).

Adı: Sikke, Follis.

Cinsi: Bronz.

Buluntu no: L.06.DBK.GK.52.

Buluntu yeri: Doğu Bizans Kapısı, Güney Kule içi.

Buluntu kodu: 281.90m.

Çap: 30.63mm.

Tarihi: 605-606.

Tanımı: ÖY: aNFOCAS PERPAVC, Büst cepheden, konsül giysili, haçlı taç giyiyor, sağ elinde mapa, sol elinde haç tutuyor, sol boşlukta haç.

AY: XXXX, yukarıda A/N/N/O, sağda tarih, kesimde CONS.

Katalog no: 8 (Resim 24)

Adı: Sikke, Nummia.

Cinsi: Bronz.

Buluntu No: L.07.PM.40.

Buluntu Kodu: 282.05m.

Çapı: 9.85mm.

Tarihi: ANASTASIVS (491-518)

Tanımı: ÖY: İmparator büstü sağa?.

AY: Monogram, ⌘

Katalog no: 9 (Resim 25)

Adı: Sikke, ½ Follis (20 Nummia).

Cinsi: Bronz.

Buluntu No: L.07.PM.48.

Buluntu Kodu: 282.05m.

Çapı: 22.35mm.

Tarihi: 571, IVSTINVS II (565-578).

Tanımı: ÖY: [DN]IVSTI [NVSPPAVC]. Iustinus ve Sophia tahtta, cepheden, Iustinus'un sağ elinde haçlı globus, Sophia sağ elinde haçlı asa tutmakta, başlarının arkasında hale yer almakta.

AY: K, solda A/N/N/O, yukarıda haç, sağda tarih.

KISALTMALAR ve KAYNAKÇA

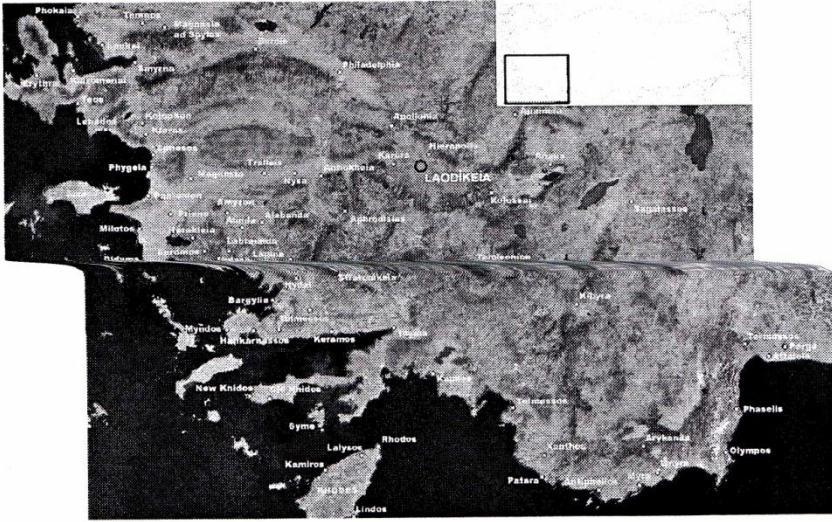
- ANDERSON 1897: J.G.C. Anderson, "A Summer In Phrygia: I", *JHS* 17, 396-424.
- BEAN 1980: G.E. Bean, *Turkey Beyond The Maeander, An Archaeological Guide* (second edition), London.
- BEJOR 2000: G. Bejor, "Per Una Ricerce Di Laodikea Ellenistica", *Laodikea Di Frigia I*, Roma, 15-23.
- BEKLE ve MERSICH 1990: K. Bekle, N. Mersich, "Phrygien Und Pidsen", *TIB* 7 (Denkschr. ÖAW. phil. hist. Kl.211), Wien.
- BROWN 2000: P. Brown, *Geç Antikçağda Roma ve Bizans Dünyası* (Çev. T. Kaçar), İstanbul.
- BUCKLER ve CALDER 1939: W.H. Buckler, W.H. Calder, W. M., *Monuments And Documents from Phrygia and Caria, MAMA VI*, Manchester.
- CRAWFORD 1990: J.S. Crawford, *Archaeological Exploration of Sardis, The Byzantine Shops at Sardis*, Harvard.
- DARK 2001: K. Dark, *Byzantine Pottery*, Charleston.
- GAGNIERS 1969: J. Gagniers, "Introduction Historique", *Laodicée Du Lycos Le Nymphee*, Paris, 1-11.
- GHIRSHMAN 1962: R. Ghirshman, *Iran, Parther and Sasaniden*, München.
- GUNTER ve JETT 1992: A.C. Gunter, P. Jett, *Ancient Iranian Metalwork*, Washington.
- HANFMANN 1983: G.M.A. Hanfmann, *Sardis from Prehistoric to Roman Times, Results of the Archaeological Exploration of Sardis 1958-1975*, Harvard.
- HARPER ve MEYERS 1981: P.O. Harper, P. Meyers, *Silver Vessels of the Sasanian Period, Volume One: Royal Imagery*, New York.
- HAYES 1972: J.W. Hayes, *Late Roman Pottery*, London.
- HAYES 1992: J.W. Hayes, *Excavations at Saraçhane in Istanbul, The Pottery*, Vol. 2, Princeton.
- JONES 1964: A.H.M. Jones, *The Later Roman Empire*, 284-602, Vol. I-II, Oklahoma.
- MAGIE 1950: D. Magie, *Roman Rule In Asia Minor to the End of the Third Century After Christ*, Vol. I-II, New Jersey.
- RAMSAY 1895: W.M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia I*, Oxford.
- RUGE 1924: W. Ruge, "Laodikeia", *RE* XII.1, 722-724.
- SEAR 1987: D. Sear, *Byzantine Coins and Their Values*, London.
- SEVIN 2001: V. Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara.
- ŞİMŞEK 2005: C. Şimşek, "2003 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazısı", *KST* 26.1, 305-320.
- ŞİMŞEK 2006: C. Şimşek, "2004 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazısı", *KST* 27.1, 419-434.
- ŞİMŞEK 2007a: C. Şimşek, *Laodikeia (Laodikeia ad Lycum)*, İstanbul.
- ŞİMŞEK 2007b: C. Şimşek, "Laodikeia'dan Ladik'e Denizli", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Cilt 2 (6-8 Eylül 2006, Denizli), Ankara, 38-50.
- ŞİMŞEK ve BÜYÜKKOLANCI 2006: C. Şimşek, M. Büyükkolancı, "Laodikeia Antik Kenti Su Kaynakları ve Dağıtım Sistemi", *Adalya* 9, 83-103.
- ŞİMŞEK ve CEYLAN 2003: C. Şimşek, A. Ceylan, "Laodikeia'da Tespit Edilen Bir Deprem ve Diocletianus'a İthaf Edilen Bir Yazıt (Lykos Laodikeia'sı)", *Archivum Anatolicum, Anadolu Arşivleri* 6.1, 147-163.
- TEKİN 1999: O. Tekin, *Bizans Sikkeleri*, Yapı Kredi Koleksiyonu, İstanbul.
- TEXIER 2002: Ch. Texier, *Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, Cilt II (Çev. Ali Suat), Ankara.
- TRAVERSARI 2000: G. Traversari, "La Situazione Viaria Di Laodicea Alla Luce Degli Itinerari Romani", *Laodikea Di Frigia I*, Roma, 9-14.
- VON HEAD 1906: B. von Head, *Catalogue of The Greek Coins of Phrygia*, BMC, London.
- VON HEAD 1911: B. von Head, *Historia Numorum, A Manual of Greek Numismatics*, (Reprinted 1977), London.
- WEBER 1898: G. Weber, "Die Flüsse Von Laodicea", *AM* XXIII, Athens, 178-195.
- WILLIAMS 1989: C. Williams, *Anemurium, The Roman and Early Byzantine Pottery*, Wetteren.

CELAL ŞİMŞEK

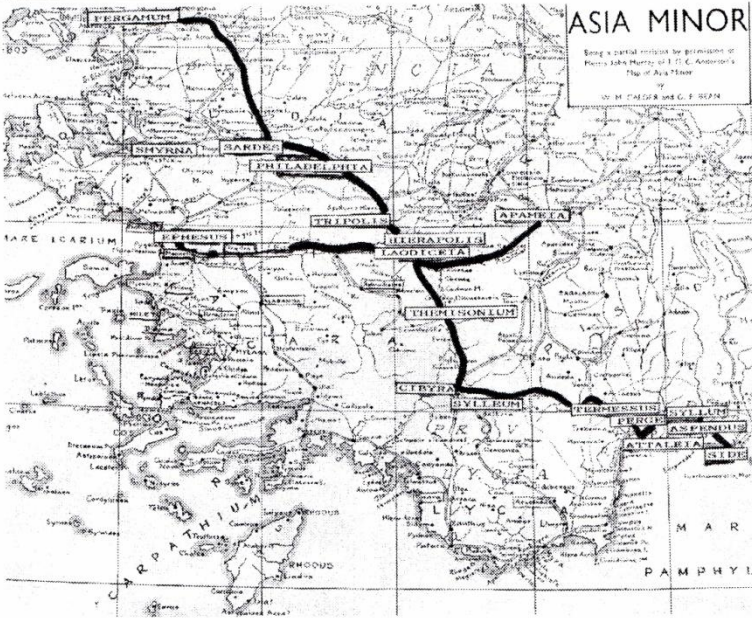
Pamukkale Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Arkeoloji Bölümü,
Denizli-TR

csimsek@pau.edu.tr

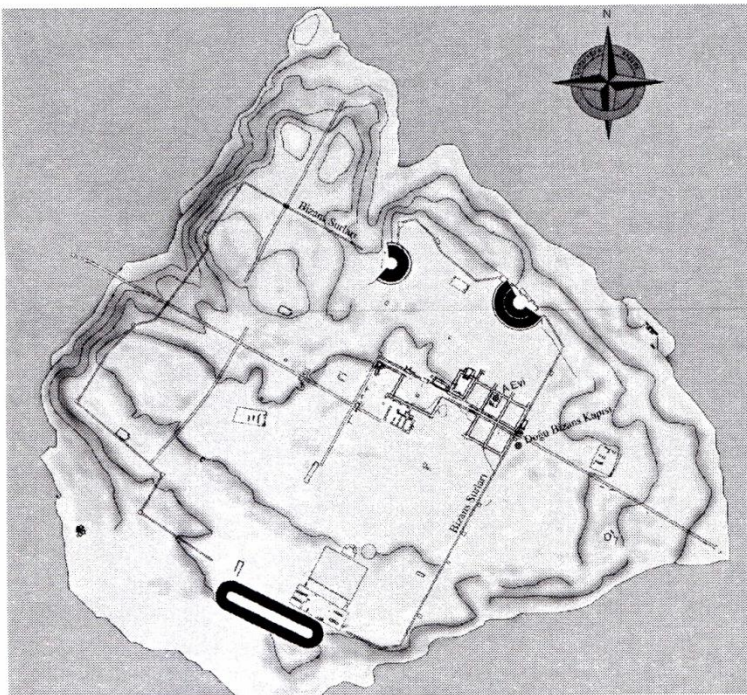
Web: www.pamukkale.edu.tr/laodikeia

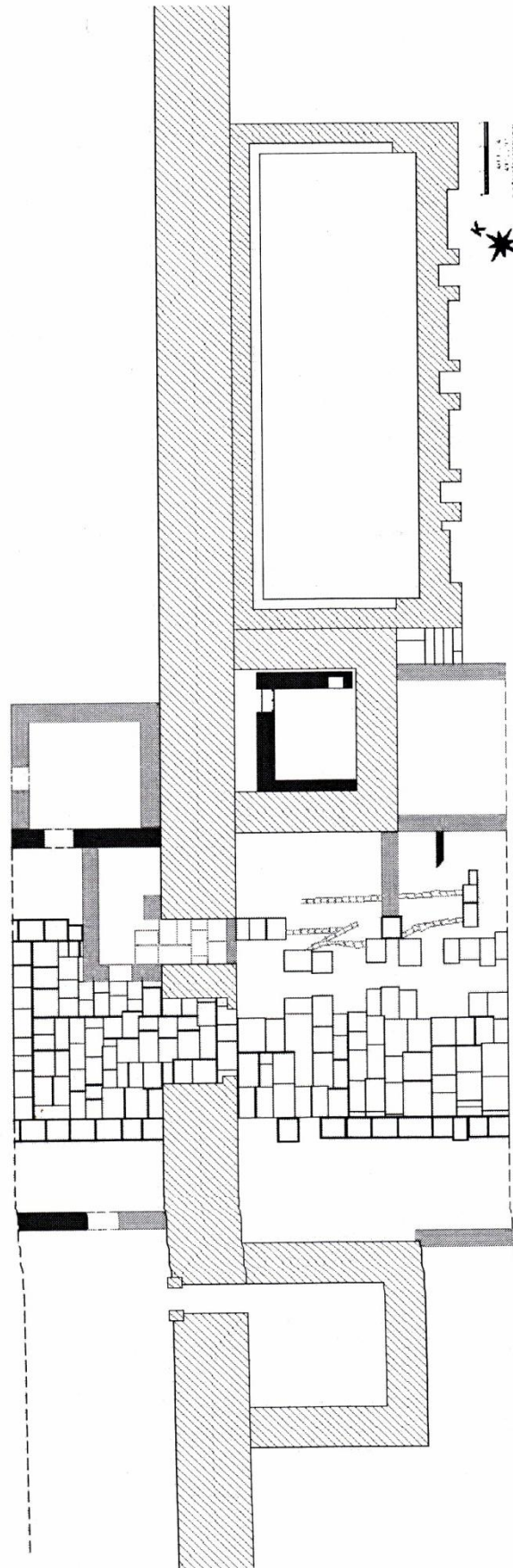
Harita.
Batı Anadolu

Resim 1.
Calder-Bean'nin
antik Güneybatı Anadolu haritası.

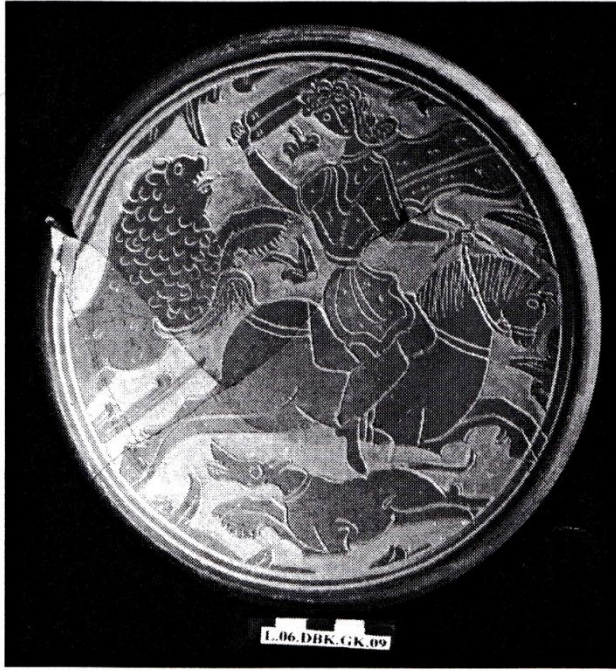

Resim 2.
Laodikeia antik kenti planı.

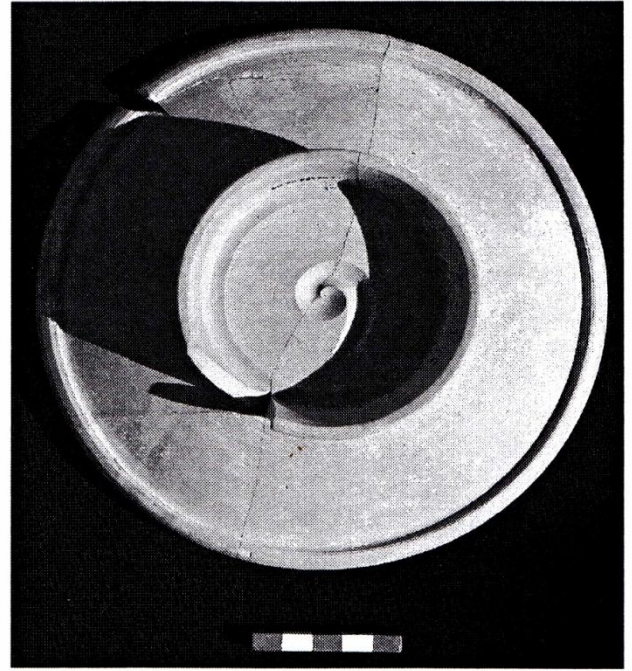

Resim 3. Doğu Bizans Kapısı planı.

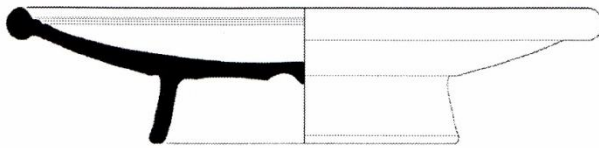
- M.Ö. 14-M.S. 395
- M.S. 395-M.S. 404
- M.S. 5.yy.
- M.S. 404-M.S. 610

Resim 4. Katalog no. 1
(L.06.DBK.GK.09) no.lu tabak, ön.

Resim 5. Katalog no. 1
(L.06.DBK.GK.09) no.lu tabak, arka.

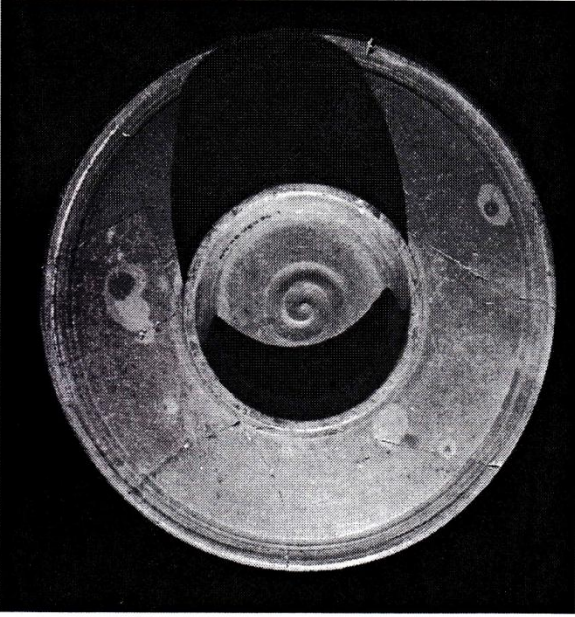
L.06.DBK.GK.09

0 5 10 cm

Resim 6. Katalog no. 1
(L.06.DBK.GK.09) no.lu tabak, çizim.

Resim 7. Katalog no. 1
(L.06.DBK.GK.09) no.lu tabak, detay.

Resim 8. Katalog no. 2
(L.06.DBK. GK.44) no.lu tabak, ön.

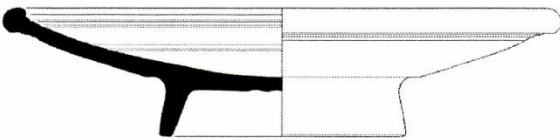
Resim 9. Katalog no. 2
(L.06.DBK. GK.44) no.lu tabak, arka.

Resim 10. Katalog no. 2
(L.06.DBK. GK.44) no.lu tabak, çizim.

Resim 11. Katalog no. 2
(L.06.DBK. GK.44) no.lu tabak, detay.

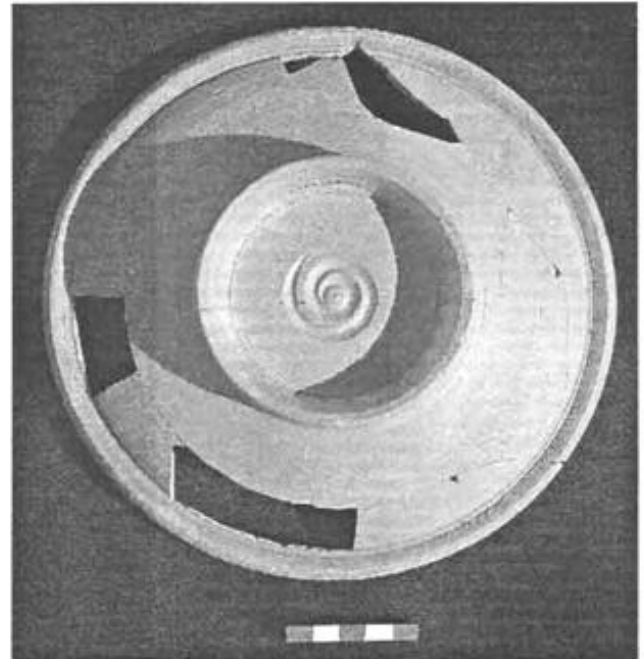

L.06 DBK. GK. 44

0 5 10 cm

Resim 12. Katalog no. 3
(L.06.DBK. GK.43) no.lu tabak, ön.

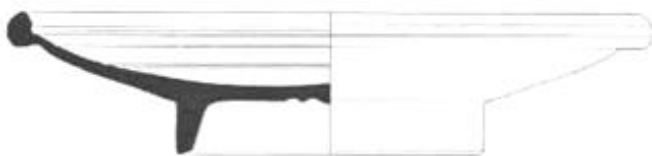
Resim 13. Katalog no. 3
(L.06.DBK. GK.43) no.lu tabak, arka.

Resim 15. Katalog no. 3
(L.06.DBK. GK.43) no.lu tabak, detay.

Resim 16. Katalog no. 3
(L.06.DBK. GK.43) no.lu tabak, detay.

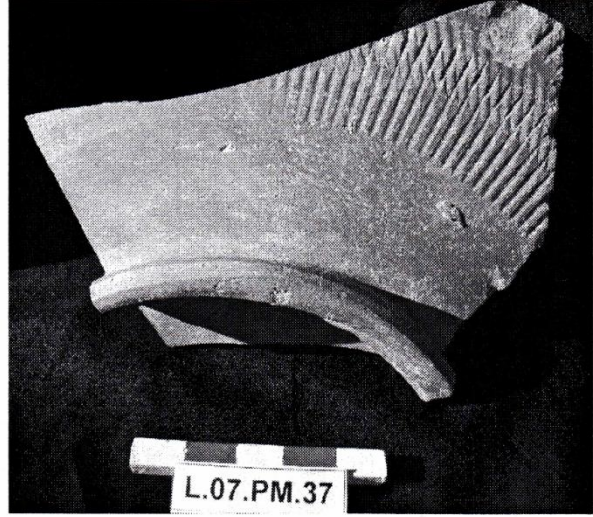
L.06.DBK GK 43

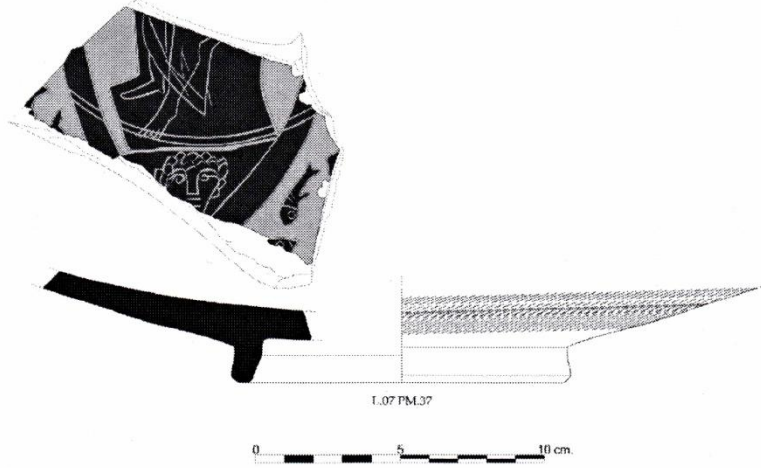
Resim 14. Katalog no. 3
(L.06.DBK. GK.43) no.lu tabak, çizim.

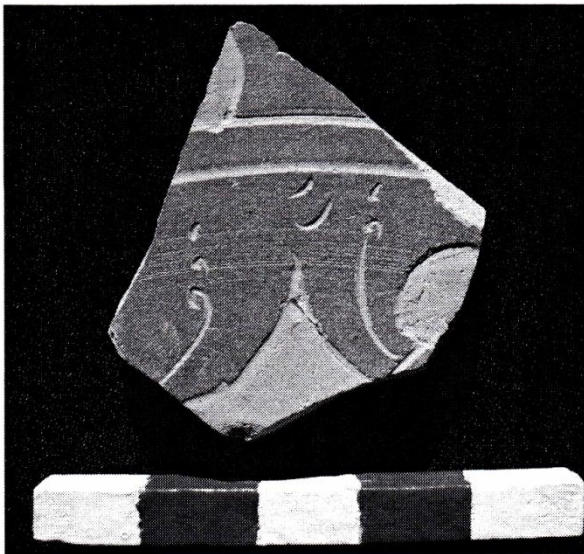
Resim 17. Katalog no. 4
(L.07.PM.37) no.lu tabak.

Resim 18. Katalog no. 4
(L.07.PM.37) no.lu tabak.

Resim 19. Katalog no. 4 (L.07.PM.37) no.lu tabak çizimi.

Resim 20. Katalog no. 5, tabağa ait küçük parça, ön.

Resim 21. Katalog no. 5, tabağa ait küçük parça, arka.

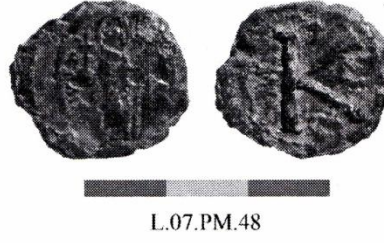
L. 06. DBK. GK. 41

Resim 22. Katalog no. 6,
(L.06.DBK.GK.41) no.lu sikke, ön-arka.

L. 06. DBK. GK. 52

Resim 23. Katalog no. 7,
(L.06.DBK.GK.52) no.lu sikke, ön-arka.

L.07.PM.40

Resim 24. Katalog no. 8,
(L.07.PM.40) no.lu sikke, ön-arka.

L.07.PM.48

Resim 25. Katalog no. 9,
(L.07.PM.48) no.lu sikke, ön-arka.Resim 26. Tapınak A'nın, Batı Portiği üzerinde Erken Bizans Dönemi
kullanımına ait atölye (e) monogramlı tuğla döşemeler.

Resim 27. A Evi'nden (L.07.AE.152)
(e) atölyesi monogramlı amphora kulpu detayı.

Resim 28. 4. yy. a tarihlenen Domuz avı betimli
gümüş Sasani tabağı (GUNTER ve JETT 1992: Pl.13).

Resim 29. 6.-7. yy. a tarihlenen at betimli gümüş
Sasani tabağı (GUNTER ve JETT 1992: Pl.20).